

לעילוי
נשמת

ה"ר
יוסף וולף ז"ל
ב"ר
ברוך מנדל הי"ד
ת.נ.צ.ב.ה.

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם
האשה
החשובה
רודפת צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ד"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגנדי שיעור "הדף היומי" בראשות הגר"ח ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה וחטיבי זיסר
בס"ד, ט"ו טבת תשס"ו

גליון מס' 347

עירובין ק"ב-פסחים ז'

השבוע בגליון

- ◆ פעמוני הפרוכת וספר התורה
- ◆ לקום לקול הפעמונים
- ◆ טלטול גרף של רעי' בשבת קודש
- ◆ מסכת פסחים - שתי מסכתות

- ◆ מדוע "פסחים" ולא "פסח"?
- ◆ סעודה אחר חצות בי"ד אייר
- ◆ החושך - העדר אור, או בריאה בפני עצמה?!
- ◆ "האש היסודית"

דף קד/א לא אסרו אלא קול של שיר

פעמוני הפרוכת וספר התורה

אין אפילו מנהג אחד בעם ישראל, שאין לו שורש, מקור, טעם וסיבה! מדוע נוהגים לעטר את ספרי התורה בפעמונים?

לקום לקול הפעמונים: רבינו מנוח, מן הראשונים, כותב, כי מנהג זה נובע מהלכות כיבוד ספר תורה. בגמרא (קידושין לגב) מבואר, וכן נפסק להלכה ("שולחן ערוך" יו"ד סי' רפ"ב סעי' ב'), כי הרואה ספר תורה מהלך [אם בדרכו לבימת הקריאה, או בעת ההקפות בשמחת תורה וכדומה], חייב לעמוד עד הגיע ספר התורה למקומו. רבינו מנוח מחדש (בי"ד ביו"ד שם בשם רבינו מנוח), כי חובה זו תקפה גם לגבי השומע את המולת הובלת ספר התורה, אף שאינו רואה את ספר התורה בעצמו. הוא לומד זאת מחובת כיבוד אב ואם ותלמיד חכם, שחייבים לקום בפניהם גם בעת ששומעים שהם מתקרבים.

לפיכך, כותב רבינו מנוח, מעטרים את ספר התורה בפעמונים, שישמעו העם את קול ספר התורה המהלך ויזכו לקום לכבודו!

הט"ז - אין להשתמש בפעמונים!: מנהג זה רווח בכל קהילות ישראל, אך רבינו דוד הלוי סגל, הלא הוא הט"ז (יו"ד סי' רפ"ב ס"ק ב' ובאו"ח סי' של"ח ס"ק א'), יצא חוצץ כנגדו: "אבל לא נראה לעניות דעתי כן". טענתו מבוססת על הנלמד בסוגייתנו, לגבי איסור השמעת קולות נגינה בשבת. מן התורה, אין איסור לנגן בכלי נגינה, אך חכמים אסרו זאת, שמא יבוא לתקן את הכלי אם זה יתקלקל. מעתה, טוען הט"ז, כיצד התירו לטלטל את ספר התורה על פעמוניו, הלא בכך משמיעים קול שיר מן הפעמונים. הט"ז אף מעיד: "וכבר ראינו שהיה כן באיזה הבית כנסת, מיחו בהם וסילקום".

עינינו החוזות בכל שבת, כי השימוש בפעמונים שריר וקיים, דורשות הסבר; הכיצד? ובכן, ה"מגן אברהם" (שם) דן בדבר הפעמונים שנהגו לתלות על הפרוכת התלויה בקדמת ארון הקודש, אשר פיעמו וצלצלו בשעה שפתחו את ארון הקודש, וכל העם קם על רגליו לכבודה של תורה.

ה"מגן אברהם" מטעים את היתר מנהג זה על פי המבואר בסוגייתנו, כי השמעת קול דפיקה על הדלת מותרת בשבת, כמו גם להניח כלי המטפטף מים ומשמיע קול להעיר את הישן, מותר, לפי שאינו קול נעימה הכלול בגזירת חכמים "שמא יתקן כלי שיר". ואף כלי המשמיע קולות "טיף טיף" נעימים, לאוזניו של חולה שנקישות אלו משרות עליו שלווה ומסייעות לו להרדם - מותר, אף על פי שאסור להשמיע לאדם שאינו חולה. מאחר שקול הפעמונים אינו מיועד להשמעת נעימה, אין איסור להשמיע את קולם, זאת ועוד, שההיתר הנזכר לגבי חולה, קיים גם לגבי דבר מצווה, כפי שאף ריקוד בשבת הותר לצורך דבר מצווה.

ה"מגן אברהם" מוסיף, כי הפותח את הפרוכת, אף אינו מתכוון להשמיע קול, אלא לפתוח את ארון הקודש כדי להוציא את ספר התורה. כל אלו ועוד, חברו להיתר שנהגו

בעוד 2,391 יום

מסיימים את הש"ס!!!

ברוך שעשה לנו נס

כה נכתב בספר 'תולדות יעקב', בשם הסטייפלר זצ"ל: "ש"ח רבינו, שפעם שאל אחד את מרן החזון איש זצוקללה"ה, מפני מה בזמנינו אין מצוי לראות השגחה פרטית בניסים גלויים, והשיב החזון איש זצ"ל, מדוע לא? הנה, ביום שסיימתי לכתוב את חיבורי על מסכת עירובין, ישבתי בבית הכנסת במינסק, היה זה בתקופת מלחמת העולם הראשונה, ובזמן ההוא מי ששהה בלא ניירות ומסמכים מתאימים היה חשוד כמרגל. לפתע נכנס אחד לבית הכנסת והודיע, כי קבוצת חיילים עומדים לפשוט על העיר ולחפש אנשים שאין להם תעודות. החזו"א שלא היתה לו שום תעודה ומסמך מתאים, יצא מבית הכנסת לכיוון היער להחביא שם עד יעבור זעם, אך בהגיעו מחוץ לעיר הבחין, כי כל החיילים עם מפקדיהם עומדים שם ומחכים להכנס לעיר. בלית ברירה עבר בניגהם - בין שתי שורות של חיילים, עד שהגיע לעיר והם לא ראוהו ולא הבחינו בו כלל! ואמר החזו"א, כי הנס הגלוי קרה בזכות לימודו במסכת עירובין".

אל סיפור זה הופנתי על ידי אחד הקוראים לקראת תחילת הלימוד במסכת עירובין. מיד צפנתיו לפרסום לקראת סיום מסכת עירובין, מתוך מחשבה כי "לומדי הדף היומי זקוקים לסייעתא דשמיא מרובה כדי לעבור בין דפי המסכת ולצאת ממנה כלעומת שנכנסו,

עילוי נשמת

מרת **שרה בילה זייטש** ע"ה
ב"ר דב מאיר ז"ל
נלב"ע י"ז טבת תשמ"ה
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

עילוי נשמת

מרת **פראדל שטרן** ע"ה
ב"ר יחזקאל הלוי ז"ל נלב"ע ט"ו טבת תשמ"ח
ה"ר **שמואל מונדרר** ז"ל
ב"ר פנחס ז"ל נלב"ע י"ט טבת
וזוגי מרת **שרה מונדרר** ע"ה
ב"ר יעקב ז"ל נלב"ע י"ט טבת
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחו ע"י ידידיו ה"ר **יעקב פנחס מונדרר** וזוגי מרת **מרים שיחי** - בלגיה

עילוי נשמת

ה"ר **יששכר בן דוד** ז"ל
ב"ר יעקב צבי ובת שבע ז"ל
נלב"ע ט"ו טבת תשנ"ה
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **חנה פרל זילברברג** ע"ה ב"ר אליעזר יששכר דב ז"ל
נלב"ע י"ט טבת תשס"ה ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י בנה ידידו ה"ר **מנחם צבי זילברברג** ומשפ' שיחיו

העם בפעמוני הפרוכת.

ה"משנה ברורה" (שם ס"ק ו') כותב בשם ה"שערי אפרים", כי לכתחילה אין לעשות כן, אך אין למחות ביד הקהילות הנוהגות כ"מגן אברהם". בימינו, אכן, אין נוהגים לתלות פעמונים על הפרוכת, אך עדיין רווח המנהג לטלטל את ספר התורה כשפעמונים תלויים על כתר ומשמיעים קולות עדינים.

הגר"ש הלוי ואזנר שליט"א (שו"ת "שבט הלוי" ח"א סי' ס"א) מסביר, כי שונים הם פעמונים זעירים אלו, שקולם אינם נשמע כמעט ואינם עשויים כי אם ליופי ולפליכך אין כל חשש להשתמש בכתרי תורה אלו.

דף קד/ב כופין עליו פסכתו

טלטול 'גרף של רעי' בשבת קודש

משנתנו עוסקת בשרץ מת שנמצא במקום הקודש והמקדש, ועל גבה התחדשו הלכות מעשיות לשבת קודש.

כה נאמר במשנתנו: "שרץ שנמצא במקדש... כופין עליו פסכתו". במשנה זו מבואר, כי כאשר נמצא שרץ מת במקדש ביום השבת, הרי שאם הוא במקומות היותר מקודשים, רשאי הכהן להוציאו בעיצומה של השבת ולהשליכו אל מחוץ למקדש. ברם, אם נמצא במקומות אחרים, כגון, בעזרת הנשים, אין היתר להוציאו, אלא כופין עליו פסכתו, הלא הוא סיר גדול, עד צאת השבת.

מדוע ממקומות מסויימים אסור להוציאו? מה איסור בדבר? בנושא זה דנו הפוסקים, אחר שבראשונים מבואר, כי האיסור המדובר הוא "מוקצה" (עיי' רא"ש תמיד כ"ה, רש"י בסוגיינתו ד"ה "כחן", ועיי' ערוה"ש העתיד הל' ביאת מקדש סי' ל"ז אות כ"ט).

השאלה המתבקשת היא, מי כאן "מוקצה"?

ראשון המתחבטים בנושא הוא בעל "באר שבע" (תמיד לג'א ד"ה "ועל" התמה; אומנם השרץ המת "מוקצה", אך חכמים התירו לטלטל "גרף של רעי" (עיי' שבת קכ"א/ב), היינו: מוקצה שמקשה על האדם, כרעי וכדומה. אשר על כן, בלתי מובן, מה צורך ראתה המשנה להדגיש היתר זה במקום המקדש, אחר שהוא נוהג בכל בית, והגמרא (שם) אף מביאה, כי רב אשי התיר להוציא שרץ מת שנמצא בכלי של בשמים, מפני שהוא "גרף של רעי".

בעל "באר שבע" עצמו מעלה סברה שבעיניו היא "דוחק", אך היא התקבלה באופן מוחלט על ידי ה"משנה למלך" (הל' ביאת המקדש פ"ג הל' כ'); כי היתר 'גרף של רעי' נאמר במקום המיועד לדירה בלבד, מפני שהשהות בדירה אחת בסמיכות לשרץ, גורמת אי נוחות מופגנת לדיירים, אך מקום המקדש אינו מיועד לדירה והסבל לשוהים בו אינו חמור עד כדי כך; יכפו נא כלי על השרץ וימשיכו את סדר יומם. בתקופת ה"משנה למלך" לא נפוצו חידושי של ה"מאירי", אך כיום יכולים אנו להיווכח, כי זו גם שיטתו (בסוגיינתו).

בעל "תפארת ישראל" (תמיד סוף פרק ה', בבעז), נוקט בהסבר דומה; כפיית כלי בבית אינה מהווה פתרון סביר, מפני שכל העת עלולים להתקל בו, לא כן מקום המקדש הפרוס על שטח נרחב, כפיית כלי אינה גורמת אי נוחות לשוהים בו. מדברים אלו עולה מסקנה ברורה, כי אין לפנות 'גרף של רעי' מחצר צדדית, אלא מחצר המיועדת לשימוש קבוע.

אכן, פסק ה"שולחן ערוך" (או"ח סי' ש"ח סעי' ל"ד), כי "כל דבר מטונף... אם היו בחצר שיושבים בה מותר להוציאם לאשפה... ואם היו בחצר שאינו דר בה, אסור להוציאם. ואם ירא מפני התינוק שלא יתלכלך בה, מותר לכפות עליה כלי". מדברי ה"משנה למלך" הנזכר לעיל מבואר, כי הבין את כוונת ה"שולחן ערוך" כפשוטה; רק מחצר בה דרים מותר לפנות "גרף של רעי" אך היתר זה אינו תקף במקום המשמש מעבר להולכים ושבים [עיי"ש שהסתייע מדברי השו"ע שההיתר תקף לגבי בית דירה", ועיי"ש שהוכיח, כי בית המקדש אינו כלול בהגדרה זו].

אולם, ה"מגן אברהם" מבהיר, כי כוונת ה"שולחן ערוך" לכל חצר שלפני הבתים, לאו דווקא חצר ש"יושבים בה", והוא הדין מחוץ לחצר הבית, אם במקום זה מהלכים עוברים ושבים (והובאו דבריו ב"משנה ברורה" שם). (ועיי' "שמירת שבת כהלכתה" ח"א פרק כ"ב הערה ק"ז). [ככל הנראה סובר ה"מגן אברהם" כדעת ה"תוספת שבת" וה"תפארת ישראל", שבעזרת הנשים שבבית המקדש ניתן היה לעבור ברווח, ואומנם אם נוצר מצב שלא ניתן לעבור ברווח, אף מעזרת הנשים מותר להוציא את השרץ].

מסכת פסחים - שתי מסכתות

תשעה חודשים, פחות יומיים, עסקו לומדי הדף היומי בהלכות שבת הנשנות במסכת שבת ובמסכת עירובין, ועתה עוברים ללמוד את ענייני חג הפסח במסכת פסחים. מסכת זו תלמד בעזרת ה' במשך ארבעה חודשים, גם בתקופת חג הפסח ומעט אחר כך.

מדוע "פסחים" ולא "פסח"? מי אשר אוהב להתחקות אחר שמות המסכתות, נתן בוודאי את דעתו לכך, שמסכת פסחים כונתה בלשון רבים, "פסחים" ולא "פסח". זאת, על שם שני הפסחים, פסח ראשון ופסח שני (תו"ט). זמנו של קרבן פסח הוא בי"ד בניסן בין הערביים, אך יהודי שנאנס ולא עלה בידו להקריבו במועדו, מקריבו בי"ד באייר. "פסחים".

סעודה אחר חצות בי"ד אייר: בעל "תוספות יום טוב" אף טוען, כי השם פסחים

מחזיקים בקביעות העיתים לתורה בכל יום... כבר לפני כשבע מאות שנה אמר המהר"ל, שהוא שאל את אחד מגדולי הדור: מדוע רש"י והפוסקים האריכו לפרש ולבאר את דיניה של מסכת עירובין, יותר מכפי שנהגו ביתר המסכתות.

תשובתו היתה: "לפי שדיניהם רחוקים מדעת הבריות, כגון, גודא אסיק, גודא אחית ודין לבדו ודופן עקומה, ולחי וקורה שמתירין את המבוי... אשר קשה לדעת סברתם. והכי חזרו הפרשנים להבינם ולהשכילם לכל" (מנהגי מהר"ל, הלכות סוכה).

אכן, ניתן לומר כי הנס התרחש. רכזי מאורות הדף היומי ברחבי הארץ מדווחים בשמחה מרובה, כי רוב רובם של לומדי הדף היומי נצמדו אל הדף היומי בנחישות, תוך הסתייעות בגמרות המפוארות עם התמונות המיוחדות, ועתה ניתן לברך על המוגמר, "ברוך שעשה לנו נס במקום הזה". מסכת עירובין הוכיחה, כי הדף היומי הפך לנחלת הכלל. חורף קץ, שמש וגשם, מסכתות קלות ומסכתות קשות, הדף היומי תמיד שם.

השבוע התקבלו במערכת שתי ידיעות מרגשות משתי ערים בארץ ישראל, ולמקרא תוכנם לא נותר אלא להתפעל ולהכריז בקול גדול: "רבי מאיר שפירא - הדף היומי שייסדת הוא גלגל החלה, עליו נתפסים ונאחזים בכל כוחם יהודים המבקשים לשמור על יהדותם ועל מורשתם".

לכבוד עורך העלון "מאורות הדף היומי". **אני** מוסר שיעור בדף היומי בעיר רחובות בכל בוקר בין 9:00 ל-10:00 לקבוצה של כ-25 איש. היעור התחיל דרך מאורות הדף היומי.

כיוון שהתחלנו קצת באיחור, נוצר עיכוב בלימוד, וכך יצא ששיימנו מסכת שבת רק כעת לקראת חנוכה.

נוצר לבטים בין החברים - מה לעשות? האם להתחיל מסכת עירובין כסדר ואז נשאר בפיגור במשך כל המחזור (וזהו פיגור שקשה להשלימו ובפרט שמדובר בעירובין), אך נוכח לסיים את השי"ס - דבר שכולנו רוצים, או שבכל זאת כדאי לדלג על מסכת עירובין ולהתחיל ישר מסכת פסחים וכך לזכות להיות יחד עם לומדי הדף היומי.

יש לציין, כי המצדדים בהתחלת לימוד מסכת פסחים טענו, כי מידי שבת הם מקבלים את גליון "מאורות הדף היומי" וזה עוזר להם בלימוד השבועי, וכך אם נתחיל מסכת פסחים אנו נכנס לקצב תוך מספר שבועות עם העלון השבועי שישמש ככלי עזר. מאידך גיסא, מה יהיה עם מסכת עירובין? וכי בכל יום מזדמנת לנו הזכות ללמוד מסכת זו?

במהלך הדיון עלה בדעתי רעיון. ההתלבטות אם להציע אותה בפני הלומדים, ולבסוף אמרת לעצמי, אציע בפניהם את הרעיון בתור דברים בעלמא, ומה שיחליטו, יחליטו.

הרעיון שלי היה, שכל יום לפני מנחה - בקיץ או אחר ערבית - בחורף, **נקבע שיעור נוסף** ללימוד מסכת עירובין, וכך לא נפסיד את לימוד מסכת עירובין ומאידך נשמור על הסדר של הדף היומי יחד עם כל אלפי הלומדים.

הרעיון התקבל!!! וכך מתקיים לו שיעור בדף היומי העולמי בביהכ"נ ענף יוסף בשכונת מרמורק ברחובות כל יום בין 9:00 ל-10:00 בבוקר, ושיעור נוסף במסכת עירובין כל ערב אחר תפילת ערבית, אותו קבענו בבית הכנסת המרכזי שבשכונתנו, בית הכנסת "שבז"י.

זהו כוחו של הדף היומי!

אשריכם מאורות הדף היומי!
אשריך ר' מאיר שפירא!

לכבוד רב ובברכת התורה
אמיתית גדסי
מגיד שיעור בדף היומי
בביהכ"נ ענף יוסף - רחובות
ובשיעור במס' עירובין בביהכ"נ המרכזי
"שבז"י מרמורק - רחובות

★ ★ ★

ומכאן לחיפה.

לקרוא ולבכות מהתרגשות.

את המעשה הבא מספר הרב חיים גרף הי"ו, מיידי שיעור הדף היומי בבית הכנסת "קליבנוב" ברחוב קליבנוב שבשכונת יזראליה - נוה שאנן.
בבית הכנסת זה התרחש המעשה הבא בליל שבת קודש פרשת וישב.

משתתפי שמעור זה קובעים עיתים לתורה גם בליל שבת. ביום חמישי ישבו הלומדים, המשה עשר במספר, ושחו ביניהם על אודות התחזית הגשומה שפרסם השירות המטאורולוגי לקראת יום שבת קודש. מאחר שמגיד השיעור מהלך מרחק של מחצית השעה מביתו אל מקום השיעור, סברו תחילה בני השיעור כי בליל שבת זה יאלצו לוותר על קביעותם, אך לבסוף נמנו וגמרו ביניהם, כי אם בין השעה 20:00 עד 30:30 לא ירד גשם, יבואו גם יבואו לשיעור.

באה שבת לעולם, והגשם לא פסק לרדת עד 20:15. **דקה** אחר כך עמד מגיד השיעור בפתח ביתו, עטוי במעיל, מגפיים, כפפות וצעף, נפרד לברכת שבת שלום מבני ביתו ועמד לצאת מפתח הבית. - **"הרי** ימכתם שרק אם הגשם יחדל משמונה תפגשו, את מי תראה שם? אף אחד לא יבוא!". - **"אני** הולך. קביעות תורה לא מבטלים". **הוא** הלך, מורי רבובתי, ופגש שם את כל חמשה עשר המשתתפים, משפטים את כפות ידיהם וממתיינים לו ללמוד תורה!

היש צורך לחוסף משהוא, על השלבת האדירה האוחזת בכל קצוות ארצנו הקדושה, ומחממת את ליבות היהודים די בכל אתר ואתר! **נפגש** כולנו בצוותא, ביום ראשון בט"ו בשבת בבנייני האומה, להתחמם לאורה של תורה ולאורם של גדולי התורה, להגדיל את השלבת, להפיץ את החום ולהתחזק בצוותא.

היו ברוכים.
.....
המעוניין לזכות את הרבים בספור מעניין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק פקס: 93-67-570-03
mendelson@meorot.co.il
.....
בברכת התורה העורך

מהווה הוכחה לכך ש...אסור לאכול סעודה אחר חצות בערב י"ד באייר - ערב פסח שני! שהנה, בעלי התוספות כותבים בפרק עשירי, "ערב פסחים" [כפי גירסת המשנה הראשונה בפרק זה], שני ביאורים מדוע כונה כן בלשון רבים. **א.** שם הפרק מכוון לפסחים הרבים שבמהלך השנים. **ב.** שם הפרק מכוון לפסח ראשון ולפסח שני. ה"תוספות יום טוב" כותב, כי שם מסכתנו "פסחים" מסייע לתירוץ השני, שהרי כל המסכתות קרויות בלשון יחיד; שבת, ראש השנה, חגיגה ועוד. אין זאת, אלא שכונתה כן מפני פסח ראשון ופסח שני. מאחר שהמשנה הראשונה בפרק ערב פסחים קובעת, כי "ערב פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם"... יש להוכיחו שמעוות הלכתית מעשית ביותר [עייני בספר "אמת ליעקב" שם מה שהעיר על דבריו על פי הגהות הב"ח שם].

בתקופות קדומות חולקה מסכת פסחים לשתי מסכתות! מסכת פסח ראשון ומסכת פסח שני. מסכת פסח ראשון כללה את הפרקים, א', ב', ג', ד', ה', העוסקים בענייני חמץ, מצה וליל הסדר הנוהגים גם לאחר חורבן בית המקדש, ומסכת פסח שני כללה את הפרקים ה', ו', ז', ח', ט', העוסקים בענייני הקרבת קרבן פסח, שאינם נוהגים לאחר חורבן הבית.

לימים, מאות שנים אחר כך, כאשר הודפס הש"ס, הודגש בפתח המסכת כי היא "מסכת פסחים פסח ראשון פסח שני".

חלוקת המסכתות נותרה בספר "בית הבחירה" למאירי. תחילה הוא מפרש את מסכת פסח ראשון, כולל הפרק העשירי, ולאחר מכן הוא פותח בפירוש מסכת פסח שני.

סליקא לך פסח ראשון: בימינו נותר זכר לדבר גם בתוך מהדורות הגמרא, במשפט החותם את פרק "מקום שנהגו" (א/ב): "הדרן עלך מקום שנהגו וסליקא לה פסח ראשון", וכן בסוף פרק "מי שהיה" (א/ב) נותר הכיתוב: "הדרן עלך מי שהיה טמא וסליקא לה פסח שני".

זאת ועוד, הפותח את המסכת שיש לב לתופעה נדירה; בסיום פרק "מקום שנהגו", הוסיפו מסדרי הגמרא לדפוס את "סדר הלכות קרבן פסח ראשון בקצרה", וכמו כן עשו לאחר פרק "מי שהיה", אחריו הודפסו "פסקי הלכות פסח שני בקצרה". תופעה זו נותרה בכל המהדורות, גם בימינו.

מעניין לציין השערה שהועלתה בבית מדרשנו, לפיה הכינוי "פסחים" בלשון רבים, אינו משום שני מועדי הקרבת הקרבן הכלולים במסכת, אלא מפני קיבוץ שתי מסכתות "פסח" למסכת אחת...

* * *

כמנהגנו, נפרוס בקצרה את הנושאים העיקריים במסכת העומדת לפנינו. הפרק הראשון של מסכת פסחים עוסק בדיני בדיקת חמץ וביעורו, ובחלקו האחרון קובצו סוגיות יסודיות בדיני טומאה וטהרה. בפרק השני נעסוק בענייני איסור אכילת חמץ וההנאה ממנו, איסורי הנאה שבכל התורה, ודיני מצוות אכילת מצה ומרור. הפרק השלישי של מסכתנו עוסק בין היתר בדיני חמץ גמור, חמץ בתערובת וחמץ נוקשה. פרק "מקום שנהגו", הפרק הרביעי, פותח במנהג אי עשיית מלאכה בערב פסח אחר חצות ובמנהגים נוספים, ומפרק זה יסוד ושורש לדיני המנהגים, תקפם וחלותם.

החל מן הפרק החמישי, עד הפרק התשיעי, עוסקת המסכת בענייני קרבן פסח. פרק "תמיד נשחט", מתמקד בדיני הקרבת הקרבן, במחשבות פסולות בעת הקרבתו ובסדר הקרבתו. בפרק ו' עוסקות המשנה והגמרא בהקרבת קרבן פסח בשבת, ובענייני קרבן חגיגה הבא עמו. בפרק השביעי נלמד על ענייני אכילת קרבן הפסח ועל ענייני טומאה הנוגעים להקרבתו ולאכילתו ועל דיני פסח הבא בטומאה. הפרק השמיני עוסק בפרטי ה"מנויים", הלא המה האנשים שנמנים על הקרבן טרם שחיטתו. על השלמת קרבן פסח ב"יד אייר נלמד בפרק התשיעי. ובפרק העשירי, "ערי פסחים", נעסוק בדיני ליל הסדר, מצה, מרור, טיבולים, ארבע כוסות והגדה. פרק זה גם כולל סוגיות והלכות על אודות שינוי מקום בסעודה, קידוש, הבדלה ומצוות צריכות כוונה.

זכות לומדי הדף היומי תעמוד לעם ישראל; "כאשר זכינו לסדר אותו - כן נזכה לעשותו" במהרה בימינו אמן.

דף ב/א ולחושך קרא לילה

החושך - העדר אור, או בריאה בפני עצמה!?

זה דורות רבים מתגלגל ובא בבתי המדרשות נידון מפולפל ומעניין, מהו החושך. "ויקרא אלוקים לאור יום ולחושך קרא לילה". האם החושך הוא מציאות ובריאה בפני עצמה, או שמה הוא העדר אור בלבד, היינו: עם הסתלקות האור נותר החושך. לגבי החושך שהומש [וימש חושך] במכת חושך על המצרים, אין ספק כי הוא היה יצירה ממשית וסמיכה. נידונינו, איפוא, לגבי ה"חושך הרגיל", הגם הוא בריאה מיוחדת? במהלך השנים הועבר הנידון מבית מדרש אחד לרעהו, ועם הזמן דבקו ונצמדו אליו ראיות יפות שהאדירו את חדות הלומדים, שעה שהשתעשעו בהם. היאך קשור נידון זה אלינו? מפני שהנצי"ב, הלא הוא רבי נפתלי צבי יהודה ברלין

מענה לשון

דף ב/א

והא קיימא לן

והא קיימא לן - והרי נתקיימה לנו ההלכה לא כדברך.
כאשר הביאו דין מסויים, או כאשר רצו להעמיד את המשנה באופן מסויים וידע האמורא שאין הדין או האופן שרצו להעמיד את המשנה תואם את ההלכה, אזי הוא מקשה, היאך אתה יכול לומר את דיןך או להעמיד את המשנה באופן זה, והרי דיננו מכבד שההלכה היא אחרת ממה שאתה רוצה לומר (עיי "שדי חמד" מערכת מ"ם כלל ר"ט).

מענה לשון

לשון נקיה או קצרה

ג/ב "הנהו תרי תלמידי דהו יתבי קמיה דהלל... חד אמר: 'מפני מה בוצרין בטהרה, ואין מוסקין בטהרה'; וחד אמר: 'מפני מה בוצרין בטהרה, ומוסקין בטומאה? אמר: 'מובטח אני בזה שמורה הוראות בישראל! אמרו: לא היו ימים מועטים עד שהורה הוראות בישראל".
לדעת רוב הראשונים (הר"י מנרבונא, המאירי והר"ן, ודלא כפי שמביא הר"ן בשם תוס'), שיבח הרב את התלמיד שנקט בלשון "מפני מה בוצרין בטהרה ואין מוסקין בטהרה", ולא אמר בקיצור כחבירו "מוסקין בטומאה".
על שום מה שיבח הרב את תלמידו הארכן, ולא את תלמידו הקצרן? הרי בגמרא מבואר, כי לעולם ישנה אדם לתלמידו בלשון קצרה?
יש מפרשים, שגם במקרה שהתלמיד הנקייה והמכובדת היא ארוכה יותר - המדקדק בה "יתבוא עליו ברכה, ומובטחין בו שמורה הוראות בישראל" (ר"י מנרבונא, תלמיד הרמב"ן).
יש מפרשים, שהחוב לדבר בלשון קצרה הוא רק לרב השונה לתלמידו, אך תלמיד השואל את רבו, או איש אל רעהו, יש להאריך בלשון נקייה וברורה, ולכן שיבחוהו (המכתב); ש"שפי" ח"ג, עה).
יש מפרשים, שעיקר שבו של התלמיד הארכן היה בכך ש"כוון יותר בדקדוק הלשון" (אע"פ שלא היה בזה לשון מגונה), כי מסגנון הלשון "מוסקין בטומאה" משתמע שכמו שחייבים לבצור בטהרה, כך חייבים להשתדל למסוק בטומאה. אך "יותר ראוי לומר ואין מוסקין בטהרה", לכומר שאין המנהג לטרוח ולחזר אחר כלים טהורים למסיקה" (המאירי; המכתב).
סוגייה זו משלימה את דברי רב יהודה בשם

זצ"ל, הציג הסבר מרתק לנחיצותו של ה"חושך", לגבי בדיקת חמץ, בהלכותיה עוסקים כעת לומדי הדף היומי, וכאן המקום ליהנות מדברי חמודות אלו.

"האש היסודית": נפתח בדברי הגמרא במסכת חגיגה (י"ב) העוסקת במעשה בראשית, בה נאמר כי עשרה דברים נבראו ביום הראשון לבריאת העולם וביניהם "חושך", כמאמר הפסוק הראשון בבראשית: "בראשית ברא... והארץ תהו ובוהו וחושך". הרמב"ן (שם) והרמב"ם ("מורה נבוכים" ח"ב פרק ל') מפרשים, כי חושך זה אינו החושך המוכר לנו אלא "האש היסודית שהיא חשוכה", מקור חום אדיר, הקרוי "חושך". החושך המוכר לנו מתואר בפסוק הרביעי: "ויבדל אלוקים בין האור ובין החושך". לעומת החושך הראשון שהוא אש שאינה נראית לעינינו, אומר הרמב"ן, החושך השורר בלילה הוא "אפיסת האור", היינו: העדר אור השמש הוא הגורם לחושך.

הגאון מוילנא זצ"ל ("אדרת אליהו" בראשית א/א ועוד) כותב, כי גם החושך שהוא תוצאה של "אפיסת האור" הרי הוא "בריאה", כנאמר (ישעיה מה/ו) "ובורא חושך", וכאשר עולה אור היום הוא דוחה את החושך, "עד מקום שקרני זיו הודו מגעת". על טיבה של הבריאה הקרויה חושך, שהיא תוצאה של העדר האור, אומר הגר"א: "שהוא חומר עצם שאין בכח השכל לידע תוארו".

בדעה זו נוקט גם המהרש"א (תמיד לב/א ע"ש). בקשר לדברים אלו, מיוחסת הברקה נאה לרב מבריסק זצ"ל. באחד הפיוטים הנאמרים בליל הסדר נאמר: "קרוב יום אשר הוא לא יום ולא לילה" (ראה זכריה יד/ו). אם כל מהות הלילה הוא העדר יום, כיצד יתכן "לא יום - ולא לילה"? הרי אם אינו יום הרי הוא לילה? ... על כרחך, שהלילה המוכר לנו, הנראה כהעדר אור בלבד - אינו כן, וקרוב יום שהוא "לא יום ולא לילה" בו ניווכח לדעת, כי גם החושך הוא בריאה.

הנצי"ב המוזכר בפתח הדברים, מתייחס לפן נוסף של החושך. לבד מהעדר האור, יש מרכיב מסויים המוסיף לחשכת הלילה. במכת חושך שניחתה על מצרים, נעשה שימוש מוגבר במרכיב זה, "וימש חושך". על החושך המורכב מהעדר אור בתוספת מרכיב זה, ציווה הקב"ה באומרו "ולחושך קרא לילה", כמבואר בגמרתנו: "ולחושך קרא לילה... וקרייה רחמנא לחשוכא ופקדיה אמצותא דלילה". רש"י מפרש "ולחושך ציווה לשמש בלילה". בנוסף על העדר האור, נצטווה החושך לשרור בלילה.

הנצי"ב מעמיק חקור, מה הבדל יש בין חושך המשתרר כתוצאה מהעדר האור לבין חושך הנובע מעצמותו. לו היה בורא עולם מחליט שלא לברוא את החושך, כלום היינו חשים בכך?

אור הנר ביום ובלילה: הנצי"ב מפנה את תשומת הלב לתלמוד ירושלמי בסוגייתנו. הגמרא (להלן ח"א) קובעת, כי יש לבדוק את החמץ בשעה ש"אור הנר יפה לבדיקה", היינו: בלילה, לפי שהנר מטיב להאיר בלילה (רש"י). שמא נאמר, כי יגוף אדם את תריסו ביתו, יאפיל את אורו ויבדקנו בלילה, על כך מביא הירושלמי את עדותו של רב הונא המספר, כי בתקופת החשמונאים, בעת שברחו למערות מאימת האוייבים, התחפרו היהודים עמוק במערה, עד שלא עלה בידם להבחין אם לילה כעת אם יום. כיצד ידעו? הדליקו נר, והיה, אם דלקה השלהבת בכהות, לא האירה כל כך, ידעו כי יום עתה. אם האיר הנר באור יקרות, ידעו כי עתה לילה נועי"ש בירושלמי המבאר, כי גם נח בתיבה הבדיל בין יום ללילה על ידי אורן של אבנים טובות שהיו עמו. לפיכך, יש לבדוק את החמץ לאור הנר דווקא בלילה, לפי שאז כוחו יפה מביום.

קיים, איפוא, הבדל בולט ומשמעותי, בין העדר אור לבין החושך. בהקשר לכך, שמענו מהרה"ג ר' מרדכי גנוט שליט"א, בעל לוח "דבר בעתו", תוספת ביאור בדברי הנצי"ב זצ"ל שמלבד העדר האור נמשך באיזור החושך המופנה מכדור הארץ והלאה, חומר מיוחד (אולי הוא-הוא האתר המסתורי שהמדענים ניסו לאתר לפני כמאה שנים...), שפרודותיו קשורות לעלטת הלילה.

רב שלמדנו בערובין נ"א: "בני יהודה שהקפידו על לשונם, נתיימה תורתם בידם; בני גליל שלא הקפידו על לשונם, לא נתיימה תורתם בידם". מי שאינו מדקדק בלשונו בלימוד התורה, עלול לטעות ולהטעות בהבנת התורה! אך מי שמדקדק בלשונו, תורתו מתקיימת, ועתידו מובטח כ"מורה הוראות בישראל".
 להערות ותוספות לפינה הלשונית:
frank@geronimedia.net

כשהילד שלך יהיה אבא הוא יעשה מנוי לילד שלו!

...מה איתך?!

השבוע הזה, ילדי "מאורות הדף היומי" ידעו את התשובות לשאלות רבות, ביניהן:

- מדוע תקנו חכמים שאין להשתמש בעץ בשבת?
- ניינה בכנור בבית המקדש בשבת קודש
- כריכת "נמ"י על האצבע
- מדוע אסור לנגן בכלי ניינה בשבת קודש?
- מדוע בודקים חמץ בלילה?

סיפור השבוע:
 האיש שנסגר בתוך המקרה!

1-700-70-87-88

הופיע! תקליטור מאורות הש"ס על מסכת פסחים דף ב'-לא' לצפייה במחשב + MP3

עברית Français

בישראל: 1-700-500-151

ירושלים: רח' שרי ישראל 14 02-5003882

In U.S.A.: 1888 5MEOROT (1888 563 6768)

In France: 01.42.41.14.01

חדש!

לעילוי נשמת
 מרת **רבקה טובה בלס** ע"ה
 בת הר"ר שלמה שרגא יבלחטי"א
 נלב"ע ט"ז טבת תשנ"ח
ת.נ.צ.ב.ה.
 הונצחה ע"י בעלה הוריה וילדיה שיחיו

לעילוי נשמת
 הר"ר **נתן גורמן** ז"ל
 ב"ר דניאל ז"ל נלב"ע ח' טבת תשמ"א
 וזוג מרת **חיה גרינה** ע"ה
 ב"ר זכריהו זצ"ל נלב"ע כ"י שבט תשנ"ג
ת.נ.צ.ב.ה.
 הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
 הר"ר **נפתלי צבי שייף** ז"ל
 ב"ר יששכר דב ז"ל נלב"ע כ"א טבת תשנ"ח
ת.נ.צ.ב.ה.
 הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
 הרבנית **מאשה מרקוביץ** ע"ה
 בת ר' נחום יואל הלוי ז"ל
 נלב"ע י"ט טבת תשל"ו
ת.נ.צ.ב.ה.
 הונצחה ע"י בנה ידידינו גבאי בית מדרשנו
 הר"ר **צבי מרקוביץ** ומשפ' שיחיו